

ROMA'DA DEVLETE KARŞI İŞLENEN BAZI SUÇLAR VE CEZALARI*

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜRTEN**

Makalenin Geldiği Tarih: 02.08.2017 **Kabul Tarihi:** 11.08.2017

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

ÖZ

Bu makalede, Roma'da laik hukuk açısından devlete karşı işlenen bazı suçlar ve bu suçu işleyenlere verilen cezalar incelenmiştir. Roma'da devlete karşı suçlar denildiğinde akla ilk önce ağır suçlar olarak kabul edilen; vatana ihanet, *vis* olarak tanımlanan isyana teşvik, makam sahiplerinin ya da bir makama gelebilmek isteyen kişiler tarafından işlenebilecek olan haraç kesme, zimmet, seçimlere hile karıştırma, sahte para basma suçları gelir. Bu fiillerin bir kısmı Roma'nın ilk dönemlerinden itibaren suç olarak nitelendirilmiş, bir kısmı ise Roma'nın ilerleyen dönemlerinde suç olarak kabul edilmiştir. Ayrıca suç olarak nitelenen bu fiiller için düzenlenen cezalar, Roma'nın siyasi dönemlerinin koşullarına göre ağırlaştırılmış ya da hafifletilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Roma Ceza Hukuku, devlete karşı işlenen suçlar, *crimen maiestatis*, *vis*, görevi kötüye kullanma.

SOME CRIMES AND PUNISHMENT
AGAINST THE STATE IN ROME

ABSTRACT

In this article, some crimes against the state with regard to secular law and the punishments related to these crimes are analyzed. In Rome, when speaking of the crimes against the state, treason, sedition defined as *vis*; and racketeering, embezzlement, rigging the elections, counterfeiting of money that can be committed by office holders or the persons desiring to hold an office are mainly considered, which are regarded as felony offences. Some of these acts were defined as crimes as of the early times, and some were defined as crimes in late Rome. Furthermore, punishments for these acts defined as crime were either aggravated or mitigated with regard to the conditions of the era.

Keywords: Roman Criminal Law, crimes against the state, *crimen maiestatis*, *vis*, official misconduct.

GİRİŞ

Roma'da devlete karşı işlenen suçlar dediğimizde, "laik hukuk" açısından devlete karşı işlenen suçlar incelenir. Roma tanrılarına veya Hristiyanlığın kabulünden sonra, devletin dinine karşı işlenen suçlar ayrıca incelenmiştir. Çünkü bu suçlar tam anlamıyla Roma Ceza Hukuku'nun kapsamında girmezlerdi.

Roma, büyük bir imparatorluk haline gelmeden evvel, Roma vatandaşları tarafından devlete karşı işlenen suçlar ölümle cezalandırılırdı. Oniki Levha Kanunu da bu tip suçlara yer vermişti^[1]. Roma'da devlete karşı suçlar denildiğinde; öncelikle vatan hainliği ve sıklıkla *vis* olarak tanımlanan isyana teşvik suçları, makam sahibi olan ya da bu makamı elde etme gayreti içinde olan kişilerce işlenebilecek olan haraç kesme, devlet görevlilerinin kamu malını zimmete geçirmeleri, seçimlere fesat karıştırma ve yasadışı işler yürütme veya müdahil olma, sahte para basma ve son olarak da umuma ait gıda tedarikine karşı işlenen suçlar anlaşılır.

Başlarda ölüm cezası ile yaptırıma tabi tutulan devlete karşı işlenen suçlar için sonraki devirlerde sürgün, para cezası, suçlunun gömülmemesi, yakınlarının yas tutmasının yasaklanması, hatirasının lekelenmesi, mallarının devlet tarafından müsadere edilmesi gibi bir takım başka yaptırımlar da öngörülmüştü^[2].

I. VATANA İHANET

Vatan hainliğini tanımlamak için Latince *perduellio* ve *maiestas* kelimeleri kullanılmıştı. Bu suçu daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse, *crimen laesae maiestatis, populus Romanus*'un ya da imparatorun kutsallığına ve büyüklüğüne gölge düşürmekti. *Perduellio* daha eski bir kelimedir. *Perduellio*, düşman anlamına gelen *perduellis* ve savaş anlamına gelen *bellum* kelimelerini içerirdi^[3]. Öte yandan, *crimen inminutae maiestatis* ilk olarak *tribunus plebis*'lerin en kutsal ve yüce konumlarını korumak için düzenlenmiş, ancak zaman içinde daha üstün olana karşı olan ödevleri yerine getirmemekle ilişkili hale gelmişti. Bu anlam, İmparatorluk Dönemi boyunca *crimen laesae maiestatis*'in neden resmi kavram haline geldiğini de açıklamaktadır. Çünkü İmparatorluk Dönemi'nde, özellikle *pax Romana* döneminde, dış düşman az vardı, asıl mücadele içerdeydi^[4].

[1] Okandan, s. 327. *sadalicia'duğu birlikti. (Berger(infamia)p edilebileceği kanaatindeyiz. günümüzde geçerliliğini koruyan birçok suç tipinin tanınma*

[2] Adam/ Boyd/ Da Ponte, s. 292.

[3] von Bar, s. 16.

[4] Robinson, s. 74.

Vatana ihanet, devlete karşı işlenen suçlar içinde en eski olanıydı. Bu şekilde bakıldığında topluma karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, vatan hainliği yani *perduellio*, Cumhuriyet Dönemi meclis yargılamalarının öncelikli olarak ilgilendiği bir suçtu^[5]. M.Ö. 2. ve 1. yüzyıllarda vatan hainliği kavramı geliştirildiğinde ve *maiestas* olarak algılanmaya başlandığında, vatan hainliği, *res repetundae*^[6] ve *vis* birbiriyle örtüşür hale gelmişti. İnfiale sebep olan ya da politik amaçlarla yapılan şiddet eylemleri özellikle şiddet yani *vis* suçu kapsamındaydı. Şiddet suçu, hem *sciariis* hem de *de maiestate*'ye daha açık anlamlar kazandırmıştır. Bu derece geniş kategorilerin olması da, birbiriyle alakalı suçların adli takibinin tek bir mahkeme tarafından yapılmasını mantıklı kılmıştı, öyle ki tanımlamaların çok dar olması halinde, farklı *quaestiones*^[7]'in baktığı, birbirini takip eden davaların görülmesi gerekirdi, ki bu durum da zaman zaman yaşanmıştı. Vatan hainliği devlete karşı silahlanmak, izin verilmeden savaş açmak ya da asker toplamak, ordulara pusu kurmak, askerden kaçmak fiillerini kapsamakta ve dahası sözlü söylemler ve fiiller de vatan hainliği kapsamındaydı.

Vatana ihanet hakkında ilk *questio perpetua*, M.Ö. 103 yılında *lex Apuleia*^[8] ile kurulmuştu. Bu Kanun *maiestas* ve *maiestas populi romani* *diminitua*'yı düzenlemişti. İç savaş çıkmasına sebep olanları yargılamak için ise, M.Ö. 90 yılında *lex Varia*^[9] yayınlanmıştı ve bu Kanun ile de bir mahkeme kurulmuştu. İç savaş çıkmasına sebep olmak, *maiestas* kapsamına giren bir fiildi. Sulla Dönemi'nde de vatana ihanet suçunu yargılayan *questio perpetuae* reforme edilmişti. Caesar, bu suç için hükme bağlanan gönüllü sürgün ve nadiren uygulanan idam cezasının yerine, ateş ve suya erişmekten men edilme getirmişti. *Lex Apuleia* ve *lex Varia*, halk meclisinde görülen *perduellio* veya *maiestas* davalarını da kendi kapsamına alıp, *quaestio*'da yargılanmasını sağlamıştı^[10].

[5] Cloud, s. 502.

[6] Cloud, s. 514.

[7] *Quaestio* (çoğulu: *Quaestiones*): Özel bir *praetor*'un başkanlığını yaptığı ceza mahkemesi. Bu mahkemelerden her birisi, vatana ihanet (*maiestas*); rüşvet (*peculatus*), evrakta tahrifat gibi ayrı bir suç kategorisini görmekle yetkiliydi. Otuz veya daha fazla kişinin olduğu bir jüriden (*iudicis*) oluşurdu. Önceleri bir sorgu hakimliği gibi kurulmuştu. (*quaestio*'nun kelime anlamı: sual, sorgu) *Lex Calpurnia Repertundarum* (M.Ö. 149) ile sonraları sürekli kurum haline geldiler (*Quaestiones perpetuae*), İmparatorluk Dönemi'nde yavaş yavaş önemlerini kaybettiler. (Umur, s. 175.)

[8] *Lex Apuleia de maiestate: Crimen maiestatis* hakkındaki ilk kanun. (Berger, s. 547).

[9] *Lex Varia*: Bir düşman ülkeye Roma'ya karşı silahlanmaları için "yardım ve tavsiye" (*ope et consilio*) vererek vatan hainliği yapanları cezalandırmaktadır. (Berger, s. 561).

[10] Ayiter, s. 350; Robinson, s. 75; Harries, s. 72-73.

Vatan hainliği geniş kapsamlı bir suç olduğu ve dahası kurulu düzene karşı işlenen bir suç olduğu için, vatan hainliğinin tanımı hükümetten hükümete değişebilmekteydi. Ancak, vatan hainliği kapsamına giren ve her dönemde suç kabul edilen bazı değişmez fiiller vardı. Romalılara karşı silahlanmak her zaman için vatana ihanet suçunu oluştururdu. Aynı şekilde, izin verilmeden düşmanla irtibat halinde olmak (şifre vermek ya da sığınmak yoluyla) ya da kötü niyet taşıyarak düşmana yardım etmek (ateş yakmaları için çakmak taşı satmak gibi) ya da barbarlara nasıl gemi yapılacağını öğretmek de vatana ihanet suçunu oluşturan fiillerdi^[11]. Düşmanı tahrik etmek^[12] ya da bir Roma vatandaşını düşmana teslim etmek, Oniki Levha Kanunları'nda düzenlenen ve ölüm cezasına hükmedilen suçlardı. Vatana ihanet sayılan diğer eylemlere örnek olarak da kötü niyet taşıyarak Roma ordusunu pusuya düşürmek veya orduya ihanet etmek, düşmanın kaçmasına neden olmak, bir düşmana silah ya da para sağlayarak yardım etmek ve bölgenin ya da civitas'ın ihanetinde^[13] rol almak eylemleri sayılmıştı^[14].

Vatan hainliğinin bazı türleri ise kanuni yetkisi olan kişilerce işlenebilirdi. Yerel yöneticilerin bu kapsama giren hukuka aykırı fiilleri Cumhuriyet Dönemi'nde sık görülen suçlardandı. İmparatorun emri olmadan, kötünüyet taşıyarak rehinelere öldürmek vatana ihanet türünden bir suçtu^[15] ve bu suç elbette bir generalin ya da bir yöneticinin işleyebileceği bir suçtu. Halefi geldiğinde sahip olduğu makamı bırakmayan yönetici de vatana ihanetten suçlanabilirdi^[16]. İmparatorun emri olmadan savaş açmak ya da zorla asker veya ordu toplamak sıradan insanların işleyeceği türden suçlar değildi, bu suçlar da ancak komutanlar ya da yöneticiler tarafından işlenebilirdi. Müttefikleri düşman edecek, art niyet güderek düşman kralın teslim olmasına engel olacak davranışlar ile *respublica*'nın çıkarlarıyla ters düşecek şekilde rehinelere iade etmek, düşmana para ya da hayvan vermek de bir komutanın işleyeceği türden suçlardı^[17]. Savaş

---

[11] D. 39.4.11 pr.

[12] D. 48.4.3.

[13] D. 48.4.4 pr.

[14] Ayiter, s. 356-357.

[15] D. 48.4.1.1.

[16] D. 48.4.2.

[17] D. 48.4.4.

alanında çatışmadan teslim olmak, orduyu terk etmek ya da bir ordugahı teslim etmek de *lex Iulia*^[18] bağlamında vatan hainliği^[19] suçu sayılırdı^[20].

Normal şartlar altında, bir askerin sıradan bir vatandaşa göre daha büyük bir sadakat görevi olduğu düşünülür. Düşmana istihbarat sızdıran keşif birlikleri vatan hainleriydi. Aynı şekilde, keşif sırasında düşmanla karşılaşp da onlara göğüs germek yerine kaçan keşif birlikleri ile siperlerini terk edip giden askerler de ölüm cezasıyla cezalandırılmayı hak ederlerdi^[21]. Askerden kaçıp düşmana sığınmak, ağırlaştırılmış idam cezasıyla cezalandırılırdı ve hatta barış zamanlarında verilen cezalar daha hafif olsa da, askerden kaçmaya teşebbüs etmek dahi ölüm cezasına mahkumiyete sebep olurdu^[22]. Benzer şekilde, kendinden yüksek rütbeli bir subaya el kaldırmak da doğası gereği vatan hainliği türünden olan ve ölüm cezasına hükmedilen bir suçtu^[23]. Ayrıca, imparatorluk kanunlarını tahrif etmek ya da kopyasını yapmak da bir asker için oldukça ağırlaştırılmış bir vatan hainliği^[24] suçuna vücut verirdi^[25].

Yukarıda sayılanlar dışında, herhangi bir *magistra*'yı ya da Roma halkının diğer memurlarını öldürmeyi amaçlayacak şekilde komplo kurmak, devletin çıkarlarına karşı silahlı ya da başka şekilde çete toplayarak, tapınakları ya da diğer mekanları işgal ederek ya da askeri birlikleri infiale ve başkaldırmaya teşvik etmek suretiyle işlenebilecek, dahili fesatlık da vatan hainliğinden yargılanma sonucunu doğururdu.^[26] Benzer bir suç da, bir kimseyi devlete karşı gelmesi için ya da vatan hainliğinden hüküm giymiş birinin kaçırılmasına göz yumması

[18] *Lex Iulia iudiciorum publicorum*: (M. Ö. 17) Bu *Augustus* Dönemi Kanunu; özel hukuk yargılamalarına ilişkin diğer usul hukuku kuralları (*Lex Iulia Iudiciorum Privatorum*) birlikte *leges Iuliae iudiciariae*'yi oluşturmaktadır. *Legis actio*'lar usulünden *formula* usulüne geçişi tamamlayan *Lex Aebutia* ile birlikte mevzuat olarak anılmaktadırlar. Kanunlar'da yer verilen kurallar, kısmen *Iustinianus*'un *Digesta*'sındaki atıflardan kısmen de hukuki (*Gaius*'un *Institutiones*'i, *Fragmenta Vaticana*) ve edebi kaynaklardan bilinmektedir. Yargı işleri ile ilgilenen *magistra*'lıklar ve hakimler, bir davadaki taraflar ve avukatları, şahitlik ve benzeri konularda çeşitli meselelerle ilgili hükümler içermektedirler. Bir anlamda usul kanunu niteliğindedirler. (Berger, s. 554.)

[19] D. 48.4.3.

[20] Ayiter, s. 356-357.

[21] D. 49.16.6.4; D. 49.16.3.4.

[22] D. 48.4.2.

[23] D. 49.16.6.1.; D. 49.16.13.4.

[24] D. 48.4.7.4.

[25] Ayiter, s. 356-357.

[26] D. 48.4.1.1.

için yemin etmeye teşvik etmek suçuydu^[27]. Vatan hainliğinin diğer türleri de bir kralın ya da *magistra*'nın *provocatio* ile olan bağıni koparmaya çalışmak ya da çağırılmadan sürgünden dönmektir^[28].

Lex Iulia maiestatis kapsamına giren diğer suçların sınırları çok net değildi. Bu suçlar arasında, bilerek ve isteyerek kamu arşivlerine sahte kayıt girmek ya da girilmesini emretmek vardı^[29]. Bir hakimi yanlış bir karar verdiği için vatan hainliği ile suçlamak da olası bir durumdu. Bir diğer suç da, sivil bir vatandaşın bilerek ve kötüniyet taşıyarak devletin bir memuruymuş gibi davranmasıydı^[30]. Binanın parasını kendi ödemediği sürece, bir yöneticinin ya da herhangi başka birinin, kamu binalarına imparatorun başkasının ismini yazdırması da bu kapsamda suç sayılırdı^[31]. Son İmparatorluk Dönemi'nde, vatan hainliği ile suçlanan biri adına araya girip af dileyen bir kimsenin kendisinin de vatan hainliği ile suçlandığı görülmüştü, oysa eski dönemlerde bir vatan haini için yas tutmak yasaklanmaktan daha öteye gitmemişti^[32].

Son olarak, imparatorun veya imparatorun ailesinin onurunu lekeleyen suçlar olan suçları vardı. *Augustus* ve sonrası imparatorlar kendilerini tanrılar olarak görmemişti ve Son İmparatorluk Dönemi'ne kadar kutsala saygısızlık etme ve tanrıya sövme eylemleri ağır suçlar kapsamında değildi. Bir imparatorun beğenilmemiş heykellerini eritmek de suç değildi, nitekim *senatus*'un bu kişiyi beraat ettirdiğine dair metinler bulunmaktaydı^[33]. Yine mahkeme, bakıma ihtiyacı olan bir heykelin restorasyonunun yapılmasının vatan hainliği türünden bir suç olmadığını tespit etmişti. Ayrıca *Severus* ve *Caracalla*'ya ait imparatorluk emirnameleri, şans eseri fırlatılan bir taşla imparatorun heykelini vurmanın vatan hainliği türünden bir suç olmadığını düzenlemişti^[34]. Aynı imparatorların başka fermanlarında da, kutsanmamış sahte imparatorluk portrelerini satmanın *maiestas* suçunu oluşturmadığını ama eğer kutsanmışsa bu suçu oluşturacağını düzenlemişti^[35]. Daha sonraki dönemlerde, imparatorların kutsal kabul edilmesi ile, imparatora has mor rengi kullanmanın dahi vatan

[27] D. 48.4.4 pr.

[28] Robinson, s.76.

[29] D. 48.4.2.

[30] D. 48.4.3.

[31] D. 50.10.3.2; D. 50.10.4.

[32] D. 3.2.11.2.

[33] D. 48.4.4.1.

[34] D. 48.4.5.pr-1.

[35] D. 48.4.5.2.

hainliği suçunu oluşturduğu kabul edilmişti. Bundan çok önceleri, astrologlara imparatorun ne kadar yaşayacağını sormak ya da ruhu (*anima*) üzerine yemin etmeyi reddetmek potansiyel olarak vatan hainliği türünden fiiller olarak kabul ediliyordu. İmparatorun zekasına düşüncesizce küfretmek, kişinin yargılanmasına sebep olurdu. Kişinin küfretmesi ve dolayısıyla yeminini yerine getirmemesi dayak cezasıyla cezalandırılırdı^[36]. İmparatora küfretmekle ilgili çok ilginç bir metin bulunmaktadır:

Normal şartlarda dava ehliyeti olmayan adı kötüye çıkmış olanlar, askerler, köleler ve azatlıların, işlenen suç vatan hainliği olduğunda; efendilerine ve kadınlara karşı dahi dava açılması mümkün kılınmıştı^[37]. Ancak, bir mahkeme üyesinin tavsiye ettiği üzere, yargıç, imparatorluk makamına hürmet göstermek konusunda çok hevesli olmamalı, vakayı ve suçlanan kişinin karakterini incelemeli ve olağan bir dil sürçmesini cezalandırmamalıydı^[38]. Vatan hainliğiyle suçlanan kişinin hangi kaynaklara sahip olduğu, hangi suç ortaklarıyla ilişkili olduğunu bulmak önemliydi. Birini vatan hainliğiyle suçlamak riskli bir eylemdi çünkü suçlamayı yapanların kendileri de işkenceye maruz kalabilirdi. Nitekim Son İmparatorluk Dönemi'nde vatan hainliği ile suçlanan hemen hemen herkese, statüsüne bakılmaksızın işkence yapılması durumun ciddiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Cumhuriyet Dönemi'nde, *perduellio*'ya ölüm cezası verilmesi olağan bir durumdu. Ancak bazı suçlamalar politik olarak o kadar karmaşık olurdu ki; yasal dayanak bulmak zor olabilmekteydi ve bu durumda ceza sürgün olabiliyordu. *Principatus* Dönemi'nde, mallarına el konulduktan sonra kişiye ölüm cezası verilmesi, vatana ağır ihanetin olağan cezasıydı ama ağırlaştırıcı bir sebep yok ise daha hafif cezalara hükmedilirdi. *Severus*'a göre, mahkum edilmiş bir adamın azatlılarının mallarına el konulmamalıydı^[39]. Burada kastedilen mallar muhtemelen efendi tarafından talep edilebilecek olan azatlıların maldan paylarına düşen hisseleriydi. Ayrıca eğer bir kişi vatan hainliği ya da *perduellio* suçlaması altındayken ölürse ve mirasçıları da bu kişiyi aklayamayıp mallarını üzerlerine geçiremezlerse, kişinin suçlu olduğu kabul edilir ve bu kişinin hatırası *infamis* ilan edilir ve mallarına el konurdu^[40]. Zaten ölü olan birine ölüm cezası verilmesi ve bu kişinin soyundan gelenlerin de kanı bozuk olarak yaftalanmaları

[36] D. 12.2.13.6.

[37] D. 48.4.7 pr-2.; D. 48.4.8.

[38] D. 48.4.7.3.

[39] D. 48.4.9.

[40] D. 48.2.20.

Son İmparatorluk Dönemi'nde ortaya çıkmıştı. *Damnatio memoriae*^[41] aynı zamanda sevilmemiş imparatorlara karşı da politik bir tedbir olarak oylanmıştı. İmparatorluk Dönemi'nde vatana ihanet suçunun kapsamının genişlediği açıktı. Nitekim sadece imparatorun hayatını tehlikeye düşürebilecek bir söz değil, imparatora karşı saygısızlık olarak değerlendirilebilen her türlü söz ve davranış da bu kapsama alınmıştı^[42].

II. İSYANA TEŞVİK

Her ne kadar vatana ihanet ve daha hafif olan bir suç olan isyana teşvik etme arasında açık ve net bir sınır olmasa da, daha hafif kabul edilen suçlara daha hafif cezaların verilmesi daha uygundu. Bu tip suçlara kural olarak *vis* cezası verilir. *Vis*'in bir suç olarak görülmesi vatana ihanete göre görecek olarak daha yeniydi.

Vis'in kapsamına giren isyana teşvik suçu, M.Ö. 70'li yıllardaki iç karışıklık zamanlarında yaşanan olayları engellemek ve cezalandırmak için düzenlenmişti. *Vis*'i düzenleyen ilk kanun *lex Lutatia*'ydı ve bu Kanun ile M.Ö.78 yılında *Lepidus*'un isyanı sırasında işlenen suçları yargılamak için *quaestio perpetuae* kurulmuştu. *Lex Lutatia* ile öncelikle *Senatus*'a ya da *magistra*'lara karşı yapılan silahlı saldırıları, ikinci olarak halkın kullanımına açık olan yerlerin ele geçirilmesinin önlenmesini ve üçüncü olarak da halk içine silahlı olarak karışmak anlamına gelen ve *contra rem publicam* fiilleri engelleme ve cezalandırma amacı güdülmüştü. *Sulla* sonrası karışıklık içerisinde, bu Kanun'a dördüncü bir bölüm eklenmiş ve isyan sırasında el konulan malların zamanasımı yoluyla mülkiyetinin kazanılmasını yasaklamıştı. Beşinci bölüm ise, toplumsal karışıklık çıkarmak amacıyla adam toplamayı suç kabul etmişti M.Ö. 78 ile 63 yılları arasında olduğu kesin olan ve muhtemelen M.Ö.78 yılında yayınlanan *lex Plautia de vi*^[43], *lex Lutatia*'nın kapsadığı tüm suçları onaylamış ve *quaestio*'nun yargı yetkisini, *contra rem publicam* olan gerçek kişilere karşı işlenen suçları da

[41] *Damnatio memoriae*: Ölüme mahkum edilen ve infaz edilen ya da cezai yargılama bitmeden ölen bir insanın hatırasından (*memoria damnata*) kaynaklanan itibarsızlık. Yalnızca, vatan hainliği (*maiestas, perduellio*) gibi devlete karşı suçlar bu *ignominia post mortem* hakkında açılırdı. Böylece kişinin hatırasının nihayete erdirilmesi lekelendirirdi. Adı belgelerden çıkarılırdı ve anıtlardan yok edilirdi. Son isteği ve *mortis causa* bağışlamaları geçerliliğini kaybederdi. *Damnatio memoriae*, yönetimi değersiz olan imparatorlara da ömürleri boyunca ya da ölümünden sonra uygulanırdı. İlgili karar *senatus* tarafından verilir. (Berger, s. 423-424).

[42] Türkoğlu, s. 43.

[43] *Lex Plautia de vi*: Zilyetlerin elinden zorla alınmış malların müruru zamanla iktisap edilmelerini yasaklayan kanun (D. 41, 3, 33, 2). (Umur, s. 122).

kapsayacak şekilde genişletmişti^[44]. *Senatus*, M.Ö. 56 yılında yasadışı *sodalicia* ya da *collegia*'lar için Kanun'un öngördüğü cezanın kapsamını genişletti çünkü bunların eylemlerinde şiddet sıkça görülmeye başlamıştı^[45].

III. COLLEGIA'LARIN HUKUKA AYKIRI FAALİYETLERİ

İmparatorluk Dönemi'nde bazı *collegia*^[46]'ların iç karışıklık çıkarma riski, *collegia*'ların yakın takibe alınmasını gerektirmişti. Cumhuriyet Dönemi'nde ise *collegia*'lar sıklıkla *ambitus* ve seçim zamanı yaşanan şiddete neden olmuşlardı^[47]. Gruen'e göre^[48], *Senatus* M.Ö. 56 yılındaki kararında; 'özgürce toplanma hakkını ihlal etmeden, kurumların yasadışı faaliyetlerini kontrol edecek mantıklı yöntemlere yönelmişti'. Aynı sebepten, M.Ö. 55 yılında yayınlanan *lex Licinia* rüşvet ve tehdidi kontrol altında tutmak için yayınlanmış ama muhtemelen bu kanun *sodalitates*^[49]'i yasal haklarından men etmemişti. Ortak bir fonu ve bir mali işler sorumlusu ya da yöneticisi olan *collegia*'nın bütün türleri, *senatus*'dan ya da İmparator'dan özel izinler almak ihtiyacı zorundaydı ve askerlerin bunlara üye olmalarına kesinlikle izin verilmemişti^[50]. Bir tek defin kulüplerine tolerans gösterilmişti ve hatta köleler bile bu kulüplere üye olabilirdi ama yaptıkları düzenli toplantılar ayda bir kereden daha sık olamazdı^[51]. Bu durum aynı zamanda Hristiyanların neden hiç yasal *collegia* kurmamış olmalarının da bir sebebiydi. Çünkü Hristiyanlar ibadet etmek için haftada bir kez toplanmak zorundalardı. *Collegia* ortada var olan bir suçtan çok, kamu düzeni için tehdit teşkil ediyordu ama çok ağır şekilde bastırılabilirlerdi^[52]. *Collegia* ile ilgili suçlamalar Şehir Valisi'ne yapılırdı^[53].

[44] Gruen, s. 225-7.

[45] D. 47.22.2.

[46] *Collegia*: Farklı türlerden ve farklı amaçlar (mesleki, kültürel, bağış, din) için kurulan birlikler. Rahiplerin *collegia*'sı yanında, tacirler, zanaatkarlar ve işçilerin de *collegia*'ları mevcuttu. (Berger, s. 395).

[47] Marshall, s. 94, 262-263.

[48] Gruen, s. 229.

[49] *Sodalitates* (*sodalicia*): Belirli bir takım amaçlar çerçevesinde, bir *magistra*'nın etrafında toplanan bir grup insan. Siyasi yaşamda *sodalicia*'lar seçim kampanyasında bir aday için hukuk dışı olarak çalışan kimselerin oluşturduğu birlikti. (Berger, s. 709-710).

[50] D. 47.22; D. 3.4.1.; D. 47.11.2.; D. 50.6.6.12.

[51] Duff, s. 110-115.

[52] D. 47.22.2.

[53] D. 1.12.1.14.

Son İmparatorluk Dönemi'nde, sıradan bir vatandaşı himaye altına alarak korumaya yeltenmek ya da bir duruşma sırasında gücü kullanmak, karışıklık çıkarmaya yönelik eylemler olarak değerlendirilirdi. Bağımsız davranış olan *potentes*'i tanımlamak için vatan hainliği demek çok aşırı kaçıyordu, bu davranışta bulunanlar hükümetin otoritesini sarsmış olsalar bile vatan hainliği suçlaması çok aşırıydı. Bu kişileri sadece para cezasıyla cezalandırmak, özellikle de bu cezanın tatbik edilmesi olası değilken, iç savaşa ya da ciddi sadakatsizliğe sebep olmazdı. Fesat çıkarmak adına yapılan eylemler ile tam tamına vatan hainliği dediğimiz eylemler arasındaki sınır çok belli değildi. Örneğin, fesat çıkarmak için insanları kışkırtan ya da ortalığı karıştıran eylemlerin arkasındaki kişilere verilen cezalar, sahip oldukları makama göre; çarmıha gerilme, vahşi hayvanlara atılma ya da ıssız bir adaya sürülme idi.

IV. *MAGISTRA*'LARIN GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMALARI

A. *Vis Publica*

Yukarıda da gördüğümüz gibi, *vis*^[54] hakkındaki bazı kanunlar spesifik olarak *magistra*'ların gücü kötüye kullanmalarını düzenlemişti. Bir fiilin hukuken gücü kötüye kullanma hali olması, bu fiil ancak iyi bir vatandaşa karşı yapılırsa mümkündü. Adı kötüye çıkmış ya da diğer itibarsız kişiler, gelişigüzel kaba muameleye karşı korunmazdı. Bir vatandaşa, temyiz hakkına karşı gelecek şekilde kötü muamelede bulunmaktan ve suçlanan kişiyi bağlayarak ya da başka şekilde kişinin temyiz hakkını kullanmaktan ya da günü geldiğinde Roma'da hazır bulunmaktan alıkoymak bu suçta vücut veren bazı fiillerdi^[55].

Magistra'ların başkanlık görevini üstlendikleri mahkemelerde, *magistra*'ların emirlerine uyulmayarak düzenin bozulması, *magistra* olmayan bir kimsenin *magistra*'ymış gibi davranarak onların yetkilerini kullanması da bu suç tipi altında düzenlenmişti^[56].

[54] *Vis*: Kuvvet, cebir. Bir işin yapılmasında cebir ve tazyik kullanma. Hür kimse üzerinde hakimiyet: *vi sac potestas* (Bkz. *Metus, rapina*) (Umur, Lügat, s. 224). Bir suç olarak *vis*; görevi kötüye kullanma, isyana teşvik ve kamu düzenini bozma, silahlı soygunculuk ve cinsel saldırıları da kapsayacak şekilde saldırı suçu gibi birçok suçu kapsardı.

[55] D. 48.6.8.

[56] Türkoğlu, s. 44.

B. *Res Repetundae*^[57]

Haraç kesme ile ilgili kanunlar arasında, M.Ö. 149 yılında yayınlanan *lex Calpurnia (repetundarum)*, sadece şehirdeki Roma vatandaşlarını korumayı amaçlamıştı^[58]. *Lex Acilia (repetundarum)* yürürlüğe girinceye kadar, suçun kapsamı göçebe köylülerden ve özellikle *Latin*'ler ve *socii*'lerden^[59] haraç kesmeyi kapsayacak şekilde genişlemişti. M.Ö. 104 yılında kabul edilen *lex Servilia Glaucia* suçun yükümlüğünü, haraç kesen asıl kişilerin yanında uygunsuz parayı alan kişileri de kapsayacak şekilde genişletmişti. M.Ö. 59 yılındaki *lex Iulia* önemli değişiklik içermekteydi. Suçun kapsamı, parasal menfaat için haraç kesmekten, makamı suistimal etmeyi cezalandıran bir suç haline gelmişti^[60].

Res repetundae olarak bilinen suç, bir *magistra* ya da diğer bir devlet makamında bulunan kişinin, bölgelerde yaşayanlardan uygunsuz bir şekilde haraç kesmesini kapsıyordu^[61]. Genelde yalnızca bir bölgede yönetici olan *senatus* üyeleri bu suçtan yükümlü olabiliyorlardı, ancak *lex Iulia* bu *senatus* üyelerinin mahiyetlerini (*comites*)^[62] de yükümlü bırakacak şekilde genişletilmişti^[63]. *Senatus*'un bir kararıyla, bu yükümlülük kişilerin karılarını da kapsayacak şekilde genişletildi^[64]. Hatta bu suçun, sadece *magistra*'lar tarafından değil, diğer kamu görevlileri ve hatta avukatlar tarafından da işlenebileceği düzenlendi^[65]. Haraç kesme suçlarının büyük çoğunluğu parasal menfaat, kazanç amaçlıydı. Özellikle hediye kabul etme^[66], ticaret yapma, ticari gemi sahibi olma, yenisiyle

[57] Lintott, s.4.

[58] Richardson, s. 4.

[59] *Societas*: iki veya daha fazla kişi arasında kar ve zarar paylaşmak amacıyla akdedilen ortaklık sözleşmesi. Ortaklar (*socii*) arasındaki sözleşme ilişkisi yalnızca ortakların rızasından (*consensus*) doğar. (Berger, s. 708).

[60] D. 1.9.2.

[61] D. 48.11.1 pr.

[62] *Comites*: Cumhuriyet Dönemi'nde ve İmparatorluk Dönemi'nin başlarında bir *magistra*'ya (bkz. *cohors*) ya da eyalet valisine tabi memuriyetler. (Berger, s. 397).

[63] D. 48.11.5.

[64] D. 1.16.4.2.

[65] Johnston, s. 128.

[66] Kanun'da kimlerden hediye almanın suç teşkil etmeyeceği ve hangi hediyelerin kabul edilebileceği açıkça istisna göstermişti. Örneğin yakın akrabalarından gelen hediyeler uygun kabul edilirdi. (D. 48.11.1.1.)

değiştirmek dışında köle almak, yiyecek talep etme (ya da değeri karşılığında harçlık isteme) ^[67] ve bu türden diğer suçlar örnek verilebilir ^[68].

Makamın (gücün) kötüye kullanılması kapsamında suç oluşturan diğer fiiller; bir hukuk ya da ceza davasıyla ilgili karar vermek ya da kadar vermektен geri durmak için ^[69] para almak ve kişinin görevinin gereğini yerine getirmemek için rüşvet almak idi ^[70]. Kanun, bir delili sunmak ya da saklamak için veya dava açmak ya da açmamak için rüşvet almak suçlarını da kapsamıştı. Bu suçların cezası bu kişileri bir daha delil sunmaktan, dava açmaktan ve yargıçlık yapmaktan men etmekte ^[71]. Yine bir *praetor*'un görevi sırasında harcamalarındaki uygunsuzluklar ve bir yıl içinde değeri 100 altını geçen hediyeler kabul etmesi de bu suç kapsamında kabul edilmişti. *Lex Iulia*, açıkça yargılama yetkisine sahip bir yöneticinin (hakimler ve mahkeme üyeleri de bu kapsamda kabul edilmişti) yargılama yetkileri nedeniyle sahip oldukları güçleri ilgilendiren konularda rüşvet almayı yasaklamakla kalmamış, kamuya has işlerin uygunsuzca onaylanması gibi yönetime ilişkin işlerdeki rüşveti de yasaklamıştı. Bu yasaklamalar umuma ait gıda tedarikini ve binaların bakımı hakkındaki hükümleri de içerecek şekilde tanımlanmıştı ^[72]. Böylece, *maiestas*, *peculatus* ve *vis* birbirleriyle örtüşmüştü. Son İmparatorluk Dönemi'nde, imparatorların halktan, yolsuzluğa bulaşan memurları şikayet etmelerini istediği ve düşük rütbeli memurlara, eğer daha sonra kendileri de suçtan mesul olmak istemiyorlarsa, yolsuzluk yapan amirlerini şikayet etmelerini emrettiği görülmekteydi ^[73].

Bu suç için *Caesar*'ın verdiği ceza, suya ve ateşe erişimden men edilmektir. Eğer sürgünden affedilmeden dönülmüşse, ceza, kanuna karşı gelmiş olma nedeniyle tekrar sürgün edilmektir. Çünkü *Caesar* bu cezayı, *quaestiones de vi* ve *de maiestae* kapsamında bir suç olarak düzenlemişti. *Sulla* sonrası dönemde, *repetundae* zaman zaman ölüm cezası getiren ağır bir suç olarak görülmüştü. *Repetundae* nedeniyle ölüm cezasına hükmedilmesi, genelde anılan dönemde yargıdaki yozlaşmanın artması nedeniyle, masum kişilerin ölüm cezasına hükmedilmesi gibi olaylar arttığından, bu tip olayların önüne geçmek için getirilmişti. Çünkü kural olarak böyle bir suçun İmparatorluk Dönemi'ndeki cezası ölüm cezası ya

[67] D. 1.16.6.3.

[68] Ayiter, s.363; Harries, s. 61-63.

[69] D. 48.11.3.

[70] D. 48.11.4.; D. 48.11.9

[71] D. 48.11.6 pr-2.

[72] D. 48.11.7 pr., 2-3.

[73] Harries, s. 61-65.

da ıssız bir adaya sürülmekti^[74]. Daha önceki kanunlarda hakim unsur olan ve hırsızlık suçunda da gördüğümüz zararı tazmin ilkesi olması gerektiği şekilde varlığını sürdürmüştü. Çünkü bu suç aynı zamanda bir sebepsiz zenginleşmeye de sebep oluyordu. Bu nedenle bu suçtan hüküm giyen kişinin mirasçıları, kişinin ölümünden sonraki bir yıl boyunca suçtan sorumlu olmaya devam ederlerdi^[75]. Klasik Hukuk Dönemi'nin sonlarında ise, bu suç için makamdan azledilme cezası bazı durumlarda yeterli bir ceza olarak kabul edilmişti. Bu suç için kural olarak, hukuka aykırı şekilde alınan şeylerin iadesini takiben sebep olunan zararın iki, hatta bazen dört katını ödeme cezasına hükmedilirdi. İmparatorluk Dönemi'nde ise, çoğunlukla, failin dahil olduğu sosyal statüsünü ve varsa rütbesini kaybetmesi ile cezalandırıldığı görülür^[76].

C. *Peculatus* ve *Residuis*, Kutsala Hakaret Etme

Peculatus (ihtilas), devlet malını çalmak, zimmetine geçirmek anlamındaydı. Roma'da *quaestio perpetua*'lardan birinin *Sulla* Dönemi'nde yürürlükte olan bir *quaestio de peculatu* olduğu kabul edilir. Ayrıca bu mahkeme *quaestio de sicariis* ve *quaestio testamentaria nummari* ile beraber anılmıştır.

İhtilas, kural olarak sadece *magistra*'lar tarafından işlenen bir suçtu. *Lex Iulia*, kutsal ve dini amaçlar ya da kamu yararı için ayrılmış parayı almak, aktarmak ya da dönüştürmek suretiyle kanuna aykırı kazanç elde etmeyi ve ayrıca bu paraların yetkisi olmayan başka kişilerce ele geçirilmesini suç olarak kabul etmiş ve ceza hükümleri düzenlenmişti^[77]. Kamuya ait altının ayarını düşürmek ya da bunu yapanlara izin vermek de bu Kanun kapsamında suçtu^[78]. Darphanelerde çalışan ve kamuya ait olan kölelerin, darphanenin sınırları dışında, kamu damgasıyla kendileri için para basmaları halinde, bu köleler sahtecilik ya da para basma suçundan ziyade zimmetine para geçirme suçunu işlemiş olurlardı. Yasal bir şekilde basılmış tedavüle girmeden çalmaları halinde de zimmete para geçirme suçundan sorumlu olurlardı^[79].

Zimmete para geçirme suçunun, en azından *Trajan* ve *Hadrianus* zamanlarında, bir belediyenin malları üzerinden de yapılabileceği kabul edilmişti^[80].

[74] D. 48.11.7.3.

[75] D. 48.11.2.

[76] Mackenzie, s. 344.

[77] D. 48.13.11(9).2.4.

[78] D. 48.13.1.

[79] Ayiter, s. 352; Robinson, s. 83.

[80] D. 48.13.5.4(4.7).

Kanun'un kapsamı önce, üzerinde bir kanun ya da resmi bir harita işlenmiş tabletleri yerlerinden kaldırmayı ya da onları tahrif etmeyi de kapsayacak şekilde genişletilmiş, daha sonra kamu kayıtlarında herhangi bir silme ya da ekleme yapmayı da kapsayacak şekilde genişletilmişti.^[81] Kamu kayıtlarının yetkisiz bir şekilde kopyalanmasına ya da incelenmesine izin vermek, *Senatus*'un verdiği bir karara göre zimmete para geçirme suçu sayılmıştı^[82].

Kamu mallarını çalmak, yani zimmete para geçirmek ile emanet edilen kamuya ait parayı kötüye kullanma fakat hedeflenen amaç için paranın tamamını tüketmeme durumları arasında bir ayırım yapılmıştı^[83]. Bahsi geçen bu para bir özel hukuk kapsamındaki iş sonucunda elde edilmiş olabilirdi. (Örneğin, kiralama, satış, gıda maddeleri karşılığı ya da uygun olan herhangi bir kamu harcaması)^[84].

Peculatus suçuna benzeyen bir diğer suç da, kutsal ya da dini yerlere ait olan parayı ya da diğer şeyleri almak, kutsala saygısızlık suçunu (*sacrilegium*) oluştururdu. Ancak bu suç dine küfretmek değil onursuzluk suçu olarak görülürdü^[85]. Kendi *quaestio*'su olan bir suç değildi, ama bu suçu işleyenler *quaestio peculatus* önünde yargılanır ve *lex Iulia peculatus*'a göre cezalandırılırlardı^[86]. Ancak bu yargılama *extra ordinem* usulü uygulanacak mahkeme yoksa geçerliydi. Son İmparatorluk Dönemi'nde kutsala saygısızlık etmek, kamu malını çalmanın bir türü olmaktan çıkmış ve dine karşı ya da imparatorluk makamının kutsallığına karşı işlenen bir suç haline gelmişti ve imparator tarafından seçilen yargıçların liyakatini sorgulamakla işlenen kutsala saygısızlık suçu gibi cezalandırılmıştı^[87].

Kural olarak, *lex Iulia*'nın zimmete para geçirme için öngördüğü ceza, su ve ateşe erişimden men edilmektir. *Res repetundae*'de de olduğu gibi, soruşturmanın

---

[81] D. 48.13.10(8).

[82] D. 48.13.11(9).5.

[83] D. 48.13.2.; D. 48.13.11(9).6.

[84] D. 48.13.5 pr-1(4.3-4).

[85] D. 48.13.4 pr-1.

[86] Ayiter, s. 352.

[87] Türkoğlu, s. 49-50.

sonunda *litis aestimatio*^[88] olurdu^[89]. Bu suçta, İmparatorluk Dönemi'nde verilen ceza ise, mal edinme hakkının elinden alınması sonrası sürgüne göndermekti^[90]. Arta kalan parayı zimmete geçirme suçunda ise, devlete borçlu olunan miktarın üçte biri kadar para cezası verilirdi^[91]. Kamunun parasını ya da arta kalan parasını zimmete geçirmek suçlarında, *res repetundae*'de de olduğu gibi, suçlunun mirasçuları ceza duruşmalarına katılmakla yükümlü tutulabilirlerdi^[92], çünkü bu durum da aslında bir sebepsiz zenginleşme haliydi. Kutsala saygısızlık etme, imparatorluk emirnamelerinde düzenlendiği üzere, suçun büyüklüğüyle orantılı olarak cezalandırılırdı^[93]. Bir grup kişinin gece vakti bir tapınağa zorla girmeleri ağırlaştırılmış ölüm cezasına hükmedilmesini gerektirirdi. Ama şartların bu kadar ağır olmadığı durumlarda; örneğin birini gündüz vakti alıkoymak gibi, madenlerde çalışmaya gönderilme ya da kişi yüksek sınıftan biriye sürgün cezası yeterli görülmeyleydi^[94]. Zimmete para geçirme ve benzeri diğer iki suç için 5 yıllık bir zamanaşımı süresi öngörülmüştü^[95].

[88] *Litis Aestimatio*: İhtilaf mevzuunun takdiri. Hakimin veya hakemin, muayyen para miktarından başka bir şey olan ihtilaf konusunu para olarak takdir etmesi. Bilhassa *formula* usulünde mahkumiyet daima para olarak verildiğinden, hakim, ihtilafın konusu ne olursa olsun, onu paraya tahvil edecek şekilde, kıymetini takdir etmeli idi. Bu hallerde kıymet takdirini bizzat davacı da yapabiliirdi: Davalı, hakimin *clausula arbitraria*'sına uymak istemediği zaman, ihtilaf konusunun takdiri hususunda davacıya tanınan yetki. (Umur, s. 128)

[89] D. 48.1.6, 14.

[90] D. 48.13.3.

[91] D. 48.13.5.2(4.5).

[92] D. 48.13.16(14).

[93] D. 48.13.4. and Punishment, s. 24.uman, Crimelermia)p edilebileceğikanaatindeyiz. günümüzde geçerliliğini koruyan birçok suç tipinin tanınma

[94] D. 48.13.7(6).

[95] Okandan, s. 349; Türkoğlu, s. 48-49.

D. *Ambitus*

Ambitus suçu,^[96] Cumhuriyet Dönemi'nde kamu görevlerine seçilmek amacıyla rüşvet vermek ve bu suça yardım etmek fillerini kapsardı^[97]. Bu suçu önlemek amacıyla çok sayıda kanun çıkartılmıştı^[98]. Bu suçun cezası kural olarak sürgün olmakla birlikte, bazı durumlarda; para cezası, *senatus* üyeliğinden çıkarılma veya kamu görevinden yasak gibi farklı cezalara da hükmedilmişti. Sonraki dönemlerde bu suçun kapsamına; makamı satın almak ya da devlet kademelerindeki nüfuzu sayesinde terfi etmek de girdi.

Seçimlerde yolsuzluk yapma kaynaklara göre, M.Ö. 432 ya da M.Ö. 358 yıllarına kadar giden eski bir suçtu. Bu suçu oluşturan fiilleri sayıp, ceza hükümlerini ayrıntılı düzenleyen ilk kanunlar; M.Ö. 181 yılında çıkarına *lex Cornelia Baebia*^[99] ile, M.Ö. 159 yılında çıkarılmış olan *lex Cornelia Fulvia*^[100] idi^[101].

M.Ö. 181 yılında *consul* olan *M. Baebius* tarafından hazırlanmış olan *lex Cornelia Baebia* seçimlerdeki rüşveti suç olarak düzenleyen ilk kanundu. Bu Kanun sonrasında da seçimlere hile karıştırılmasını önlemeye yönelik *lex Cornelia Fulvia* gibi yasal düzenlemeler yapılmıştı. *Sulla* zamanında ise çıkarılan *Lex Calpurnia de ambitu* ile hem *ambitus*'u yargılamakla görevli bir *quaestio perpetuae* kurulmuştu hem de ceza hükümleri düzenlemişti^[102]. M.Ö. 67 yılında

[96] *Ambitus*: Seçimlerde hukuka aykırı faaliyet. Bir grup kanun (bkz *Lex Aurelia, Calpurnia, Cornelia, Cornelia Baebia, Cornelia Fulvia, Iulia, Poetelia, Pompeia*) adaylar tarafından *magistra*'lıklar için yapılan dürüst olmayan ve yozlaşmış seçim uygulamalarıyla ilgilenmiştir (rüşvet, ziyafetler, sirk gösterileri, uygunsuz araçlarla propaganda). *Ambitus*'a karşı olan hukuki düzenlemeler çok etkin olmamış olabilir zira Cumhuriyet döneminde çeşitli yasaklar tekrarlanmak zorunda kalmıştır ve yine M.Ö. 18 yılında *Augustus*'un *Lex Iulia*'da bazı ılımlaştırmaya kadar yine cezalar gittikçe şiddetli hale gelmiştir. (parasal cezalar, *ius honorum*'da azalma, *Senatus*'tan çıkarılma) (Berger, s. 361.)

[97] Türkoğlu, s. 51.

[98] Ayiter, s. 350; Türkoğlu, s. 51.

[99] *Lex Cornelia baebia de ambitu* (M.Ö. 181): Seçimlerde rüşvete ilişkin en eski kanunlardan biri (bkz. *ambitus*). (Berger, s. 550).

[100] *Lex Cornelia fulvia de ambitu* (M.Ö.159): Bkz. *ambitus*. (Berger, s. 550.)

[101] Harries, s. 59.

[102] *Lex Calpurnia de ambitu*: (M.Ö. 67) Bkz. *ambitus*. (Berger, s. 548). *Ambitus*: Seçimlerde hukuka aykırı faaliyet. Bir grup kanun (bkz. *Lex Aurelia, Calpurnia, Cornelia, Cornelia Baebia, Cornelia Fulvia, Iulia, Poetelia, Pompeia*) adaylar tarafından *magistra*'lıklar için yapılan dürüst olmayan ve yozlaşmış seçim uygulamalarıyla ilgilenmişti. (rüşvet, ziyafetler, sirk gösterileri, uygunsuz araçlarla propaganda). *Ambitus*'a karşı olan hukuki düzenlemeler çok etkin olmamış olabilir çünkü Cumhuriyet Dönemi'nde çeşitli yasakları tekrarlanmak zorunda kalmıştır ve yine M.Ö. 18 yılında *Augustus*'un *Lex Iulia*'da bazı ılımlaştırmasına kadar yine cezalar gittikçe şiddetli hale gelmiştir (para cezaları, *ius honorum*'da azalma, *senatus*'tan çıkarılma, (Berger, s. 361.)

tribunes C. Cornelius, *divisores* adı verilen, seçimlerde görev yapan görevlilerin rüşvet aldıklarının tespit edilmesi halinde, çok ağır biçimde cezalandırılacaklarını ve *praetor*'ların da *edictum*'larında yayımladıkları programlarına uymalarının zorunlu olduğunu içeren bir kanun teklifi hazırlamıştı. *Cornelius* seçimlerde rüşvet verilmesinin önüne ancak bu şekilde geçilebileceğini düşünerek bu kanun teklifini sunmuştu ancak *senatus*, bu kanun teklifine, ağır cezalar ve sert yaptırımların belli bir oranda caydırıcı olabileceğini kabul etmekle birlikte, bunların ters etki de gösterebileceği gerekçesiyle *Cornelius*'un bu kanun teklifine karşı çıkmıştı.

M.Ö. 63 yılında *Cicero*'nun *consul* olduğu dönemde çıkarılan *lex Tullia* ile seçimlerde rüşvet vermeye ilişkin cezalar ve yasaklar tekrar düzenlenmişti. *Lex Tullia*, kamu görevlerine adaylığını koymadan iki yıl öncesinden itibaren gösteriler ve oyunlar düzenlemeyi^[103] ve seçimlerde adaylara refakat etmeleri için gladyatör veya silahlı koruma kiralınmasını yasaklamıştı^[104]. Ayrıca bu kanun ziyafet ya da para vermenin de doğrudan *ambitus* suçunu oluşturduğunu belirtmişti. Adayların gösteri veya oyunları için bedava bilet ayarlamak da *ambitus* suçunu oluştururdu^[105].

Bu suç için hükmedilen cezalar işlenen suçunun niteliğine uygun ve ağır cezalardı. Bu cezalar öncelikli olarak suçtan hüküm giyen kişinin onuruna yöneltilen cezalardı. *Lex Cornelia Fulvia*'da, *ambitus* suçu işleyen suçluya 10 yıl boyunca *honores* olmaktan men edilme cezasına hükmediliyordu. Bu ceza M.Ö. 67 yılında yayınlanan *lex Calpurnia* tarafından da sürekli *honores* olmaktan men edilme haline getirilmişti. *Lex Calpurnia* ayrıca suçluyu *Senatus*'dan sürmüş ve para cezasına çarptırmıştı. Ancak *lex Tullia* daha da ağır yaptırımlar düzenlemişti. *Lex Tullia*, *ambitus* suçu işleyen Roma'dan sürüleceğini hükme bağlamıştı. Bu Kanun kapsamında hüküm giyen *senatus* üyesi 10 yıl için Roma'dan sürülür, *senatus* üyesi olmayanlar suçlular için daha ağır cezalara hükmedilirdi. Mahkemeye çıkmamak için öne sürülen gerçek olmayan mazeretler cezalandırılırdı.

[103] Romalar için (hatta Doğu Romalılar dahil), oyunlar/gösteriler çok önemli olmuştu. Halkın çok hoşnut olduğu bu gösteriler bir taraftan da belli makamlara gelmek isteyen ya da halk üzerinde olumlu etki yapmak isteyen kişiler için bir fırsattı. Özellikle Cumhuriyet Dönemi'nin son yüzyılında, oyunların hem sayısı artmış hem de süresi uzamıştı. Bu dönem aynı zamanda *ambitus*'da en çok artışın yaşandığı dönem olmuştu. Oyunlar ve gösteriler sırasında, adaylar, seçmenleri etkileyebilmek için onlara önceleri şarap ve zeytin şeklinde hediyeler dağıtırlardı. Sonradan bu hediyeler tamamen paraya dönüşmüştü. (Wallinga, s. 420)

[104] Wallinga, s. 418

[105] Türkoğlu, s. 53.

Bu suçtan mahkum edilmiş bir kimse, eğer aynı suçu işleyen başka birini dava ederse, kaybettiği haklarına geri kavuşabilirdi. Bu uygulama *lex Cornelia* ya da *lex Calpurnia*'nın getirdiği bir 'ödül' mekanizmasıydı^[106]. *Augustus* zamanında *ambitus* suçunun cezası azaltılmış, mahkum edilenler 10 yıl yerine 5 yıl *honores* olmaktan çıkartılmıştı.

Bu ağır yaptırımlar içeren düzenlemelere karşın, seçimlere hile karıştırılması Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına kadar, artan bir şekilde süregelmiştir. Özellikle *Marius*, *Sulla*, *Pompei*, *Caesar* gerek kendilerinin gerek yakınlarının siyasi başarısı için ciddi miktarlarda rüşvetler vermişlerdi. Zaman içerisinde ve özellikle seçim sisteminin değişmesi sonrasında *ambitus* suçu büyük oranda azalmıştı. *Tiberius*, *magistra* seçimleri için *senatus*'u görevlendirince bu suçta ciddi oranda azalma yaşanmıştı. Sonrasında da zaten İmparatorluk Dönemi'ne geçildiğinden seçim rüşveti ortadan kalmıştı. İmparatorluk Dönemi'nde sadece bazı eyaletlerde ve kolonilerde seçimler yapılmaya devam etmişti. Buralarda gerçekleşen seçimlerde *ambitus* sözkonusu olursa, seçilmek için rüşvet veren 100 *aurei* ödemeye mahkum edilir ve *infamis* addedilirdi^[107].

V. KALPAZANLIK (Sahte Para Basmak)

Sahte para basmak, Roma'ya geç gelen bir fiil olduğundan ilk olarak M.Ö. 3. yüzyıldan önce görülmemiş bu nedenle de sahte para basmakla ilgili ilk kanun *Sulla* Dönemi'nde çıkarılmıştı. Sahta para basmayı suç olarak düzenleyen kanun *lex Cornelia nummaria* idi. Bu Kanun sahtecilik suçuna değindiğimiz bölümde gördüğümüz üzere; sahte vasiyetname düzenlenmesi veya vasiyetnamede tahrifat yapılması, sahte para basılması ve yalan yere şahitlik veya şahitlere para verilmesi olmak üzere üç suç içermekteydi^[108]. Bu Kanun'a ilk ihtiyaç duyulması, *denarius*'un ayarını düşürmenin ciddi sıkıntılar doğurması nedeniyleydi. *Marius Gratidianus*'un M.Ö. 86 ya da 85 yılındaki düzenlemesi bu suistimali önlemeyi amaçlamıştı. *Cornelianus* Kanunu, *de falsis* olarak bilinen, gerekli yetkilere sahip olmadan gümüş para basmak ve gümüş gibi gösterilen düşük ayarlı parayı alıp satmak suçlarını mahkeme önüne getirmişti^[109]. Altın para o zaman için Roma'da yoktu ve bakır ve bronz paralar o zaman için *aerarium*^[110]

[106] D. 48.14.1.2.

[107] Türkoğlu, s. 55.

[108] von Bar, s. 43.

[109] D. 48.10.9 pr. ,2.

[110] *Aerarium populi Romani*: Devlet hazinesi. Saturn Tapınağı'nda bulunduğundan aynı zamanda *aerarium Saturni* olarak da isimlendirilirdi. (Berger, s. 355).

tarafından yürürlüğe konmamıştı. *Sulla*'nın Kanunu'nun amacı temelde ekonomikti. Gerçek paranın değerini korumak ve yasal olmayan yollardan gelir elde edenleri cezalandırmaktı. Bu Kanun, Roma dönemi boyunca gümüş para basmakla ilgili suçların kökenini oluşturmuştu^[111].

Bakır para basma *Principatus* Dönemi'nde yeniden kullanılmaya başlandı ancak herhangi bir kanunla korunmadı. Bu durumun nedeni muhtemelen bu paraların değerinin, sahtesini yapmak için harcanan masrafa değmemesinden ya da bu durumla ilgilenmek imparatorun değil *Senatus*'nun sorumluluğunda olduğundandı. Ancak, *Constantinus* Dönemi'nde, sahte bakır para basmak tekrar cezalandırılmaya başlamıştı. Romalılar, sahte altın para basmanın devlete karşı işlenen ciddi bir suç olduğunu düşünürlerdi^[112]. Bunun ekonomik bir tarafı vardı, ama asıl önemli nokta imparatorluk portresi taşıyan paraları tahrif etmenin, doğası gereği vatan hainliği türünden bir suç oluşturmasıydı. *Constantinus*, üzerinde imparatorun daha büyük resmi olan yeni altın para *solidus*'u^[113] sırf bu sebepten daha yüksek oranlarda satmaya çalışan borsacılarla karşı kanun çıkarmıştı ve böylelikle yeni paraya olan güveni korumak istemişti. Ayrıca bu vurgunculuk aynı zamanda imparatorun şanını da etkiliyordu. Ancak, *Constantinus* sahte para basmayı vatan hainliği ile eşdeğer görmemişti. *Constantinus* ayrıca sahte para basanları ihbar ederek onların hüküm giymelerini sağlayanlara da ödül verileceğini eklemiş ve suçun cezasını ağırlaştırmıştı. 2. *Theodosius*'un döneminde ise, sahte para basanlar vatan hainliği suçundan cezalandırılıyorlardı^[114].

Roma'da bu suç kapsamında cezalandırılan fiiler; sahte para basmak, eritmek, tıraşlamak, kırpmak ve saflığını düşürmektir. Ayrıca, üzerinde imparatorun portresini taşıyan resmi paraların kabulünün reddedilmesi *Principatus* zamanında bu suç kapsamına alınmıştı^[115]. Bu fiillerden bazıları *falsum* suçuna verilen ceza yaptırımına bağlanmıştı^[116].

Darphanelerde çalışan işçilerin bu suçu işlemeleri durumunda suçun ağırlaştırıyor olması, onlara olan güvenin zedelenmesine sebep olması nedeniyledir.

[111] Robinson, s. 86-87.

[112] D. 51.53.

[113] *Solidus*: *Constantinus* zamanında basılmış; 1/72 nisbetinde Roma *libra*'sı ağırlığında altın para: *Aurus*. *Iustinianus* hukukçuları bu kelimeyi, 1000 sesters karşılığı kullanmakta idiler. (Umur, s. 199).

[114] Robinson, s. 87-88; Ayiter, s. 364.

[115] D. 48.10.8.

[116] Robinson, s. 87-88.

Sahtekarlık amacı güdüldüğü aşıkarak resmi damgaları darphane dışında kullanmak, sahte para basmak olarak değil, kamu malını çalmak olan *peculatus* olarak sınıflandırılırdı. Benzer bir şekilde, imparatorluk madenlerinden altın ya da gümüş çalmak, kişinin statüsüne göre sürgün ya da madenlerde çalışma cezasıyla cezalandırılırken; hırsız saklayan kişi açık hırsızlıktan cezalandırılır ve adı kötüye çıkarılırdı. İmparatorluk madenlerinden çalınmış olan altını eritmek eritilen altının dört katı değerinde bir cezaya hükmedilmesini gerektiriyordu^[117]. *Constantinus*, makamlarını kötüye kullanarak sahte bakır para basanlara karşı daha ağır cezalar öngörmüştü. Bu işi yapmak için kullanılan yerin sahibi de suçtan sorumlu tutulurdu. 4. yüzyılın ortalarında, *denarius*'un yerine geçmiş olan ayarı düşük paraların gümüş kaplamalarını yıkayarak çıkararak bazı *flaturarii*, ölüm cezasıyla cezalandırılmıştı.

Gümüş paraları tahrif etmekle ilgili *lex Cornelia*'nın kural olarak verdiği ceza, özgür kişiler için sürgün, köleler içinse ölüm cezasıydı. Ancak bu cezalar *Principatus* Dönemi'nde *honestiores* için ıssız bir adaya sürülme, *humiliores* için madene gönderilme ya da çarımha gerilme, köleler için de yöntemi belirlenmemiş ölüm cezasıydı^[118]. Altın paraları tahrif etme durumunda cezalar ağırlaşır, özgür kişiler için vahşi hayvanlara atılma ve köleler içinse *summum supplicium* (yakma ya da çarımha germe) cezası verilirdi, ancak bazı durumlarda yakma cezası özgür kişiler için bile uygulanmıştı. Bakır paraların sahtesini basmak, köleler tarafından yapılması hali hariç olmakla birlikte, ölüm cezası gerektiren bir suç değildi. Ancak *decurial* sınıfı için bütün mallarına el konulduktan sonra daimi sürgün cezasına, daha düşük sınıftan olanlar içinse mallarına el konulduktan sonra daimi olarak zorunlu çalışma cezasına hükmedilirdi. Sahte para basmak için kullanılan malzemenin sahipleri için, sürgün ve mala el koyma cezaları uygulanırdı. Ancak bu kişilerin yaşı, cinsiyeti ve statüsü cezayı hafifletebilirdi. Ayrı düşük olan parayı eritmek, garip bir şekilde, ölüm cezası getiren ve *Constantinus*'un kutsala saygısızlık olarak gördüğü bir suçtu. *Constantinus* resmi paranın değerini korumak konusunda çok kaygılanmış ve rekabet nedeniyle paranın değerini kaybetmesini istememişti^[119].

[117] D. 48.13.8.1.

[118] D. 48.10.8.

[119] Robinson, s. 88.

SONUÇ

Roma'nın ilk dönemlerinden itibaren uzunca bir süre ölüm cezası ile yaptırımı tabi tutulan devlete karşı işlenen suçlar için, sonraki dönemlerde; sürgün, para cezası, suçlunun gömülmemesi, yakınlarının yas tutmasının yasaklanması, hatırasının lekelenmesi, mallarının devlet tarafından müsadere edilmesi gibi bir takım başka yaptırımlar da öngörülmüştü. Bu yaptırımlar kimi zaman dönemin siyasi ve ekonomik yapısına göre ağırlaştırılmış kimi zaman ise hafifletilmişti.

Vatan hainliğini tanımlamak için Latince *perduellio* ve *maiestas* kelimeleri kullanılmıştı. Bu suçu daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse, *crimen laesae maiestatis, populus Romanus*'un ya da imparatorun kutsallığına ve büyüklüğüne gölge düşürmekti. Vatana ihanet, devlete karşı işlenen suçlar içinde en eski olanıydı. Bu şekilde bakıldığında topluma karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, vatan hainliği yani *perduellio*, Cumhuriyet Dönemi meclis yargılamalarının öncelikli olarak ilgilendiği bir suçtu. M.Ö. 2. ve 1. yüzyıllarda vatan hainliği kavramı geliştirildiğinde ve *maiestas* olarak algılanmaya başlandığında, vatan hainliği, *res repetundae* ve *vis* birbiriyle örtüşür hale gelmişti. İnfiale sebep olan ya da politik amaçlarla yapılan şiddet eylemleri özellikle şiddet yani *vis* suçu kapsamındaydı. Vatan hainliği devlete karşı silahlanmak, izin verilmeden savaş açmak ya da asker toplamak, ordulara pusu kurmak, askerden kaçmak fiillerini kapsamakta ve dahası sözlü söylemler ve fiiller de vatan hainliği kapsamındaydı.

Vatan hainliği geniş kapsamlı bir suç olduğu ve dahası kurulu düzene karşı işlenen bir suç olduğu için, vatan hainliğinin tanımı hükümetten hükümete değişebilmekteydi. Ancak, vatan hainliği kapsamına giren ve her dönemde suç kabul edilen bazı değişmez fiiller vardı. Romalılara karşı silahlanmak her zaman için vatana ihanet suçunu oluştururdu. Aynı şekilde, izin verilmeden düşmanla irtibat halinde olmak ya da kötü niyet taşıyarak düşmana yardım etmek ya da barbarlara nasıl gemi yapılacağını öğretmek de vatana ihanet suçunu oluşturan fiillerdi. Düşmanı tahrik etmek ya da bir Roma vatandaşını düşmana teslim etmek, Oniki Levha Kanunları'nda düzenlenen ve ölüm cezasına hükmedilen suçlardı.

Cumhuriyet Dönemi'nde, *perduellio*'ya ölüm cezası verilmesi olağan bir durumdu. Ancak bazı suçlamalar politik olarak o kadar karmaşık olurdu ki; yasal dayanak bulmak zor olabilmekteydi ve bu durumda ceza sürgün olabiliyordu. *Principatus* Dönemi'nde, mallarına el konulduktan sonra kişiye ölüm cezası verilmesi, vatana ağır ihanetin olağan cezasıydı ama ağırlaştırıcı bir sebep yok ise daha hafif cezalara hükmedilirdi. İmparatorluk Dönemi'nde vatana ihanet suçunun kapsamının genişlediği açıktı. Nitekim sadece imparatorun hayatını

tehlikeye düşürebilecek bir söz değil, imparatora karşı saygısızlık olarak değerlendirilebilen her türlü söz ve davranış da bu kapsama alınmıştı.

Vis'in kapsamına giren isyana teşvik suçu, M.Ö. 70'li yıllardaki iç karışıklık zamanlarında yaşanan olayları engellemek ve cezalandırmak için düzenlenmişti. Her ne kadar vatana ihanet ve daha hafif olan bir suç olan isyana teşvik etme arasında açık ve net bir sınır olmasa da, daha hafif kabul edilen suçlara daha hafif cezaların verilmesi daha uygundu. Bu tip suçlara kural olarak *vis* cezası verilirdi. *Vis*'in bir suç olarak görülmesi vatana ihanete göre görece olarak daha yeniydi. *Vis*'i düzenleyen ilk kanun *lex Lutatia*'ydı ve bu kanun ile M.Ö.78 yılında *Lepidus*'un isyanı sırasında işlenen suçları yargılamak için *quaestio perpetuae* kurulmuştu.

İmparatorluk Dönemi'nde bazı *collegia*'ların iç karışıklık çıkarma riski, *collegia*'ların yakın takibe alınmasını gerektirmişti. Cumhuriyet Dönemi'nde ise *collegia*'lar sıklıkla *ambitus* ve seçim zamanı yaşanan şiddete neden olmuşlardı. *Senatus* M.Ö. 56 yılındaki kararında; 'özgürce toplanma hakkını ihlal etmeden, kurumların yasadışı faaliyetini kontrol altına almaya yönelmişti. Aynı sebepten, M.Ö. 55 yılında yayınlanan *lex Licinia* rüşvet ve tehdidi kontrol altında tutmak için yayınlanmış ama muhtemelen bu kanun *sodalitates*'i yasal haklarından men etmemişti. Ortak bir fonu ve bir mali işler sorumlusu ya da yöneticisi olan *collegia*'nın bütün türleri, *senatus*'dan ya da İmparator'dan özel izinler almak ihtiyacı zorundaydı ve askerlerin bunlara üye olmalarına kesinlikle izin verilmemişti. Bir tek defin kulüplerine tolerans gösterilmişti ve hatta köleler bile bu kulüplere üye olabiliyordu ama yaptıkları düzenli toplantılar ayda bir kereden daha sık olamazdı. Bu durum aynı zamanda Hristiyanların neden hiç yasal *collegia* kurmamış olmalarının da bir sebebiydi. Çünkü Hristiyanlar ibadet etmek için haftada bir kez toplanmak zorundalardı. *Collegia* ortada var olan bir suçtan çok, kamu düzeni için tehdit teşkil ediyordu ama çok ağır şekilde bastırılabilirlerdi. *Collegia* ile ilgili suçlamalar Şehir Valisi'ne yapılırdı.

Vis publica adı verilen suç, *magistra*'ların gücü kötüye kullanmaları halini düzenlemişti. *Magistra*'ların başkanlık görevini üstlendikleri mahkemelerde, *magistra*'ların emirlerine uyulmayarak düzenin bozulması, *magistra* olmayan bir kimsenin *magistra*'ymış gibi davranarak onların yetkilerini kullanması da bu suç tipi altında düzenlenmişti.

Haraç kesme ile ilgili kanunlar arasında, M.Ö. 149 yılında yayınlanan *lex Calpurnia (repetundarum)*, sadece şehirdeki Roma vatandaşlarını korumayı amaçlamıştı. *Lex Acilia (repetundarum)* yürürlüğe girinceye kadar, suçun kapsamı göçebe köylülerden ve özellikle *Latin*'ler ve *socii*'lerden haraç kesmeyi kapsayacak şekilde genişlemişti. M.Ö. 59 yılındaki *lex Iulia* önemli değişiklikler

içermekteydi. Suçun kapsamı, parasal menfaat için haraç kesmekten, makamı suistimal etmeyi cezalandıran bir suç haline gelmişti.

Res repetundae olarak bilinen suç, bir *magistra* ya da diğer bir devlet makamında bulunan kişinin, bölgelerde yaşayanlardan uygunsuz bir şekilde haraç kesmesini kapsıyordu. Genelde yalnızca bir bölgede yönetici olan *senatus* üyeleri bu suçtan yükümlü olabilirdi, ancak *lex Iulia* bu *senatus* üyelerinin mahiyetlerini (*comites*) de yükümlü bırakacak şekilde genişletilmişti. *Senatus*'un bir kararıyla, bu yükümlülük kişilerin karılarını da kapsayacak şekilde genişletildi. Hatta bu suçun, sadece *magistra*'lar tarafından değil, diğer kamu görevlileri ve hatta avukatlar tarafından da işlenebileceği düzenlendi. Haraç kesme suçlarının büyük çoğunluğu parasal menfaat, kazanç amaçlıydı. Özellikle hediye kabul etme, ticaret yapma, ticari gemi sahibi olma, yenisiyle değiştirmek dışında köle almak, yiyecek talep etme (ya da değeri karşılığında harçlık isteme) ve bu türden diğer suçlar örnek verilebilir.

Makamın (gücün) kötüye kullanılması kapsamında suç oluşturan diğer fiiller; bir hukuk ya da ceza davasıyla ilgili karar vermek ya da kadar vermektен geri durmak için para almak ve kişinin görevinin gereğini yerine getirmemek için rüşvet almak idi. Yine bir *praetor*'un görevi sırasında harcamalarındaki uygunsuzluklar ve bir yıl içinde değeri 100 altını geçen hediyeler kabul etmesi de bu suç kapsamında kabul edilmişti. *Lex Iulia*, açıkça yargılama yetkisine sahip bir yöneticinin (hakimler ve mahkeme üyeleri de bu kapsamda kabul edilmişti) yargılama yetkileri nedeniyle sahip oldukları güçleri ilgilendiren konularda rüşvet almayı yasaklamakla kalmamış, kamuya has işlerin uygunsuzca onaylanması gibi yönetime ilişkin işlerdeki rüşveti de yasaklamıştı.

Peculatus (ihtilas), devlet malını çalmak, zimmetine geçirmek anlamındaydı. İhtilas, kural olarak sadece *magistra*'lar tarafından işlenen bir suçtu. *Lex Iulia*, kutsal ve dini amaçlar ya da kamu yararı için ayrılmış parayı almak, aktarmak ya da dönüştürmek suretiyle kanuna aykırı kazanç elde etmeyi ve ayrıca bu paraların yetkisi olmayan başka kişilerce ele geçirilmesini suç olarak kabul etmiş ve ceza hükümleri düzenlenmişti. Kural olarak, *lex Iulia*'nın zimmete para geçirme için öngördüğü ceza, su ve ateşe erişimden men edilmektir. Bu suça, İmparatorluk Dönemi'nde verilen ceza ise, mal edinme hakkının elinden alınması sonrası sürgüne göndermektir.

Ambitus suçu, Cumhuriyet Dönemi'nde kamu görevlerine seçilmek amacıyla rüşvet vermek ve bu suça yardım etmek fiillerini kapsardı. Bu suçu önlemek amacıyla çok sayıda kanun çıkartılmıştı. Bu suçun cezası kural olarak sürgün olmakla birlikte, bazı durumlarda; para cezası, *senatus* üyeliğinden çıkarılma veya kamu görevinden yasak gibi farklı cezalara da hükmedilmişti. Sonraki

dönemlerde bu suçun kapsamına; makamı satın almak ya da devlet kademele-
rindeki nüfuzu sayesinde terfi etmek de girdi.

Sahte para basmak, Roma'ya geç gelen bir fiil olduğundan ilk olarak M.Ö. 3. yüzyıldan önce görülmemiş bu nedenle de sahte para basmakla ilgili ilk kanun *Sulla Dönemi*'nde çıkarılmıştı. Sahta para basmayı suç olarak düzenleyen kanun *lex Cornelia nummaria* idi. Bu Kanun sahtecilik suçuna değindiğimiz bölümde gördüğümüz üzere, sahte vasiyetname düzenlenmesi veya vasiyetnamede tahrifat yapılması, sahte para basılması ve yalan yere şahitlik veya şahitlere para verilmesi olmak üzere üç suçu içerirdi.

KAYNAKÇA

Adam, A./ Boyd, J./ Da Ponte, L. L.: Roma Antiquities or An Account of the Manners and Customs of the Romans, 8 Ed., New York 1833.

Ayiter, K.: "Roma Ceza Hukukunda Quaestiones Perpetuae ve Cognitio Extra Ordinem", Ahmet Esat Arsebük'ün Aziz Hatırasına Armağan, Ankara 1958.

Berger, A.: Encyclopedic Dictionary of Roman Law, Philadelphia 1953.

Cloud, J. D.: "The Constitution and Public Criminal Law", Cambridge Ancient History IX, Cambridge 1994, s. 491-530.

Duff, P.: Personality in Roman Private Law, Cambridge, 1938.

Gruen, E. S.: The Latest Generation of the Roman Republic; Berkeley 1974.

Harries, J.: Law and Crime in Roman World, Cambridge 2007.

Johnston, D.: Roman Law in Context, Cambridge, 1999.

Lintott, A. W.: The leges de repetundis and associated measures under the Republic, 98 SZ, 162-212, 1981.

Mackenzie, Lord T.: Studies in Roman Law -With Comparative Views of the Laws of France, England and Scotland, Edinburg-London 1862.

Millar, F.: The Roman Republic and the Augustan Revolution, North Carolina, 2002.

Okandan, R. G.: "Romalıların Suç Telakki Ettikleri Fiiller ve Bunlara Terettüp Eyleyen Cezalar", Tahir Taner'e Armağan (s.327-350), İstanbul 1956.

Richardson, J. S.: The purpose of the lex Calpurnia de repetundis, 77 JRS, 1987, 1-12.

Robinson, O.F.: The Criminal Law of Ancient Rome, Baltimore 1996.

Türkoğlu, H. G.: Roma Hukuku'nda Suç ve Ceza, İzmir 2014.

Umur, Z.: Roma Hukuku Lügatı, İstanbul 1975.

von Bar, C.L. & Others (Trans.: Bell, T.S. & Others): A History of Continental Criminal Law, Boston 1916.

Wallinga, T.: Ambitus in the Late Roman Republic (80-50 B.C.), Amsterdam 2012.

KISALTMALAR

Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
C.	: Codex
Çev.	: Çeviren
D.	: Digesta
dip.	: Dipnot
Ed.	: Edited by
<i>G. Inst.</i>	: <i>Gaius Institutiones</i>
<i>Iust. Inst.</i>	: <i>Institutiones Iustiniani</i>
JRS	: The Journal of Roman Studies
m.	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
No.	: Numara
pr.	: principium
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume
yy.	: yüzyıl

